

ישיבת הכותל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדור הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת כי תבוא תשס"ה

מעשי האדם קובעים את הנהגת ה' בבריאה

אבל כמדומני עוד יותר מזה. אם אדם אינו מקיים מצוות בשמחה, סימן הדבר שגם הוא עצמו אינו מרגיש את התועלת שבתורה ובמצוות. אם היה מבין שהתורה היא חיינו ואורך ימינו, ושזכות גדולה היא לקיים את המצוות, היה מקיים אותן בשמחה. ואם הוא אינו שמח בהן, הרי שחסר לו העיקר. הוא אינו מבין מהו ערכן של המצוות, שהן חיי עולם שה' נטע בתוכנו, ושהן טובה עצומה עבורנו, גם לעולם הבא וגם בעולם הזה! כמו כן, חסר לו באהבת ה'. כי כשעושים משהו למי שאוהבים אותו, עושים בשמחה. למי שלא אוהבים אותו, עושים בלי שמחה. מי שאינו מקיים את המצוות בשמחה, מגלה אפוא שחסר לו באהבת ה'. גם זו היא כבר סיבה מספקת לתוכחה הנוראה למי שאינו עובד את ה' בשמחה.

עבודת הימים הנוראים - בשמחה וגם ביראה

ובכל זאת, יחד עם השמחה, צריך גם יראה. בפרט בראש השנה וביום הכפורים, שהם "ימי תשובה ויראה ופחד, לא ימי שמחה יתרה" (רמב"ם הלכ' חנוכה פ"ג ה"ו). צריך להיות ביראה, לחשוב על יום הדין, לדעת שהחיים שלנו תלויים בימים אלו. בתפילות ובתקיעת השופר תלוי אם ה' יכתוב ויחתום אותנו לטובה. ממילא לא נתפלל ונתקע סתם כך, "מהיכא תיתי", אלא נעשה עם כל הלב ועם כל הרצון.

המאירי הרי מסביר, מהו העניין באכילת ה"סימנים" בראש השנה? וכי מפני שאכלתי גזר מגיעים לי גזירות טובות? או מפני שאכלתי דבש מגיעה לי שנה טובה ומתוקה?! ובכלל, מדוע אין בזה איסור ניחוש האסור מן התורה? (עי' ויקרא יט, כו וברש"י שם) המאירי מסביר, שבאמת אם מישוהו חושב שבגלל עצם העובדה שהוא אוכל תפוח בדבש בראש השנה תהיה לו שנה טובה ומתוקה, זוהי בעיה גדולה. לא זו היתה כוונת חז"ל שהורו לנו על אכילת סימנים בראש השנה (כריתות ו, א). הכוונה בזה היתה, לעורר את האדם להרגיש שהיום הוא יום קדוש ונורא, שבו הוא עומד לדין על הענינים האלה, על כך שיסתלקו שונאינו, שיתמו עוונותינו, שירבו זכויותינו כרימון, וכן שאר כל הענינים שהסימנים מרמזים עליהם; כדי שגם בעת שיושב לסעוד לכו בבשר וביין ולשמוח בשמחת יום טוב, לא יסיח לבו ומחשבתו מאימת יום הדין, ויתפלל על הענינים הללו ("בית הבחירה" למאירי, כריתות ו, א). צריך א"כ את שני הדברים, את השמחה ואת היראה. "עבדו את ה' ביראה, וגילו ברעדה" (תהלים ב, יא), בפרט בר"ה וביוה"כ.

שמחת יום טוב - על מה?

אנו מתפללים ביום טוב: "והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך לחיים ולשלום, לשמחה ולששון". והנה, כשאנו

חשיבות השמחה בעבודת ה'

התורה מבארת בפרשתנו באריכות, אלו ברכות יבואו עלינו אם נשמור את התורה, ואלו קללות וענשים עלולים לבוא עלינו ח"ו אם לא נשמור את התורה. על מה הקצף והענשים האלה? אומרת התורה בקצרה: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה וְבְטוֹב לֵבָב מְרִב פֶּלֶא" (דברים כח, מז). לא "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך כל ל", שלא שמרת שבת, או לא נזהרת מלשון הרע או עשית דברים אחרים שאסורים על פי התורה, אלא "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב". עבדת את ה', קיימת מצוות, אבל לא בשמחה. על זה באה התוכחה הנוראה.

וקשה: אמנם הרמב"ם כותב ש"השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל-שצוה בהן עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו, שנאמר: תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב" (הלכ' לולב פ"ח הט"ו), אבל האם עד כדי כך חמור חיוב זה, שמי שאינו מקיימו ראוי להעניש בעונשים נוראים כל כך? מה נורא כל כך אם יהודי מקיים תרי"ג מצוות בלי שמחה?

נראה לבאר ענין זה בשני אופנים: הסבר אחד - שאין הכוונה שבגלל עצם העדר השמחה יבואו כל העונשים האלה. אלא הכוונה היא, שהעדר השמחה יביא לכך, שיגיעו למצב חמור הרבה יותר, שאז באמת יהיו ראויים לעונשים כאלה. כמו שאמרו חז"ל: על מה אבדה הארץ (בבית ראשון), על שלא ברכו בתורה תחילה (נדרים פא, א). שאין הכוונה בזה שבגלל דבר זה עצמו חרבה הארץ, שהרי במקום אחר אמרו חז"ל שבית ראשון חרב בגלל עבודה זרה, גלוי עריות ושפיכות דמים (יומא ט, ב). אלא הכוונה היא שמה שלא ברכו בתורה תחילה היה שורש לכל העבירות החמורות שבאו אחר כך. שכן מדוע לא ברכו עליה? מפני "שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שיהא ראוי לברך עליה" (הר"ן שם). ואם התורה איננה חשובה בעיניהם, זהו שורש כל מחלה וכל תקלה רוחנית, ולכן הגיעו גם לג' עברות החמורות.

כך גם בענין השמחה בעבודת ה'. אם אדם אינו עובד את ה' בשמחה, חסרון זה עצמו אינו נורא כל כך. הבעיה היא אצל הבנים. אם הבן רואה שאביו מקיים מצוות בלי שמחה, כמי שכפאו שד"ל, אין לאביו שמחה כשלומד תורה, אין לו שמחה כשהוא שומר שבת ואין לו שמחה כשהוא אוכל מצה בפסח או נוטל לולב בסוכות, הבן חושב לעצמו: "מה לי ולצרה הזאת? אם אבא אינו שמח בקיום המצוות, למה שאקיים אותן"? ואם מחמת כבוד האב הבן עוד ינהג קצת בשמירת מצוות, הנכד כבר לא ישמור מצוות כלל, מפני שאינו מוצא בהן כל תועלת. אם הזקנים אינם שמחים בהן, למה שיעשה אותן?! ממילא מגיעים לעבור גם על איסורים חמורים, ועל זה נאמרה התוכחה הנוראה.

ובעבודתנו. אם נזכה, נזכה היום להשיג כתיבה וחתומה טובה לנו ולכל ישראל, ולכל העולם כולו.

האדם קובע כיצד ינהיג הקב"ה את הבריאה

דברנו בשבוע שעבר על ברכת "מלכויות". הסברנו שבברכה זו אנו מדברים על כך שה' הוא מֶלֶךְ, ולא סתם מלך, אלא מלך בלתי תלוי במשרתים או בפקידים, שיכול לעשות לבדו כל מה שיחפוץ. רק כוחו פועל בעולם, הוא לבדו מחליט, והוא לבדו פועל. בקיצור - הכל בידי שמים. והנה, בברכת "זכרונות" אנו אומרים לכאורה את ההיפך: הכל בידי אדם! אמנם ה' קובע הכל, אבל קביעתו אינה שרירותית, אלא תלויה במעשי האדם. הקב"ה ויתר כביכול על שליטתו המוחלטת בעולם, וקבע לעצמו כלל, להנהיג את עולמו על פי המעשים שלנו. חז"ל אמרו (דב"ר ד, ג): מיום שאמר הקב"ה בסניי "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה" (דברים יא, כו), מאותו יום ואילך - "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" (איכה ג, לח). הקב"ה אינו פוסק אם לתת לך רע או טוב. אתה פוסק לעצמך! אמנם הקב"ה כותב וחותם על הפרטים ועל המדינות "איזו לחרב ואיזו לשלום, איזו לרעב ואיזו לשובע", אבל האדם הוא זה ש"מכתיב" לו, כביכול, מה לכתוב ומה לחתום. זהו שאנו אומרים בברכת "זכרונות": "אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם", ולפי זה אתה פועל. אם אנו מתנהגים כראוי, נזכה לכתיבה וחתומה טובה לנו ולכל ישראל. ואם ח"ו לא, אז להפך. מעשי בני אדם הם המכתיבים לקב"ה כיצד להנהיג את עולמו - זהו תוכנה של ברכת זכרונות.

בהמשך הברכה אנו מפרטים, עד כמה עצומה יכולה להיות השפעתם של מעשי בני האדם על הנהגת הבריאה. אנו אומרים: "וגם את נח באהבה זכרת, ונתקדוהו בפקודת ישועה ורחמים בהביאך את מי המבול לְשֶׁחַת כל בשר מפני רע מעלליהם". כלומר: מעשי בני אדם יכולים להביא עד להחרבת העולם כולו מפני רע מעלליהם, ומצד שני, מעשי בני אדם, אפילו של כמה בודדים, יכולים להציל את העולם. העולם נחרב ע"י מעשיהם הרעים של אנשי דור המבול, ובעיקר בגלל גזל (ע"י רש"י בראשית ו, יג), וצדיק אחד בודד ומשפחתו שהיו באותו דור עצמו, מצליחים להציל את העולם מכליון גמור ע"י מעשים שהם הפך הגזל, היינו - על ידי החסד שעשו עם הברואים שהיו עמם בתיבה. [חסד הוא הפך הגזל, כי גזל פירושו לקחת מה שלא מגיע לי, וחסד הוא לתת מה שאיני חייב לתת].

מי שחושב שְׁהֶשְׁחֵהָה של נח ובניו בתיבה היתה "מסע שעשועים", שיעשה חשבון: בית מלון עם אלפי אורחים, ושמונה מלצרים בלבד עומדים לשרותם (נח ושלוש בניו, ונשותיהם), שצריכים להגיש לכל אחד את התפריט המתאים לו: זה אוכל בשרי, זה אוכל חלבי וזה אוכל פרווה; זה אוכל בלילה וזה ביום; זה לפני עלות השחר וזה בצהריים. חז"ל אומרים שנח ובניו לא ראו שינה בעיניהם כל אותה שנה (תנחומא פר' נח אות ט). אמנם אי אפשר לחיות שלשה ימים ללא שינה כלשהיא (ע"י סוכה נג, א), ואם כן כנראה שנמנמו מעט פה ושם, אבל שינה של ממש לא היתה להם אפילו בשבת. שנה שלמה הם עובדים יומם ולילה להאכיל את כל הברואים

מבקשים "חיים ושלום", איננו מתפננים רק לימי הרגל. אנו מעוניינים בחיים ושלום גם לאחר הרגל. ומכאן, שכשאנו מבקשים באותה בקשה עצמה "שמחה וששון", איננו מתפננים רק לימי הרגל, אלא גם לימים שלאחר הרגל. אנו מבקשים שהרגל ישפיע לנו שמחה וששון לכל ימות השנה, שנוכל לעשות את עבודת ה' של כל ימות השנה בשמחה, כפי שאנו חייבים.

יש שהסבירו בענין זה את הפסוק "ושמחת בחגך אתה ובנך... והיית אך שמח" (דברים טו, יד-טו). מה פירוש "והיית אך שמח"? מה נוסף כאן על מה שנאמר כבר בתחילת הפסוק, "ושמחת בחגך"? אמנם הגמרא דורשת ש"והיית אך שמח" הוא ציווי נוסף שבא לרבות גם את שמיני עצרת לשמחה (סוכה מח, א). ואולם על דרך הפשט יש שפירשו, ש"והיית אך שמח" איננו ציווי אלא הבטחה: אם תקיים כראוי וכהלכה את הציווי של "ושמחת בחגך", תראה שמחה בעבודת ה' ברגל, שמחה בסוכה, שמחה בלולב, שמחה בעליה לרגל ובקרבנות, תזכה ע"י זה ש"והיית אך שמח" כל השנה כולה, שזוהי בעצם תכלית השמחה ברגל, לשאוב ממנה שמחה לימות השנה כולם. אמנם לא שמחה בבשר ויין, בזה לא חייבים במשך כל השנה, אבל שמחה של דבקות בקב"ה ובעבודתו. הרי גם ברגל עצמו איננו אומרים "וישמחו בכשר ויין ישראל מקדשי שמך", אלא "וישמחו בך ישראל מקדשי שמך". וכן בהלל אנו אומרים: "זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו", ופירשו חז"ל ש"בו" לא מתייחס אל היום אלא אל הקב"ה (ילק"ש תהלים תתע"ו). השמחה ברגל צריכה להיות בה', בהיותנו קרובים אליו ברגל. ומה שחייבים בכשר ויין ביום טוב, זהו רק כדי שהגוף לא יפריע לעבודת הנשמה, שכן אם הגוף רעב וצמא, קשה לשמוח כהוגן, לכן יש לתת לגוף את הדברים שהוא שמח בהם. אבל לא בזה צריכה להיות השמחה. השמחה צריכה להיות בה', שזכינו להיות עם ה', דבוקים בה' אלוקי ישראל ומקיימים את מצוותיו. זוהי השמחה שצריך שתהיה לנו בחג.

לגבי ראש השנה נחלקו הפוסקים אם לומר בתפילה "והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך לחיים ושלום לשמחה ולששון" כמו ברגלים (ע"י טור סי' תקפ"ב). להלכה נפסק שלא לומר בקשה זו בראש השנה (שו"ע שם סי' ח'), מפני שראש השנה איננו יום של "שמחה יתרה", כפי שהגדיר הרמב"ם (הלכ' חנוכה פ"ג ה"ו), וכפי שדיברנו קודם. צריך להיות בו ביראה. אבל עם זאת, יש גם מצנת שמחה בר"ה. ה"שאגת אריה" (סי' ק"ב) מאריך לדון בזה, ומסיק שמצוה לשמוח בראש השנה כמו בשאר ימים טובים. ממילא, כל דבר שהקלו בו חז"ל והפוסקים והתירוהו ביום טוב משום שמחת יו"ט (ע"י משנ"ב סי' תצ"ז, סי' תצ"ט, סי' ט"ו, סי' תק"י, סי' ט"ו וכ"ג, סי' תקט"ז, סי' ק"י"ב, סי' תקי"ח ה"ג ועוד) נוהג גם בר"ה. אמנם שְׁלָמִי שמחה אין בר"ה [ואולי מפני זה אומר הפסוק: "תקעו בחֲדָשׁ שופר, בַּכֶּסֶף ליום חַג נְו" (תהלים פא, ד), כי מבחינה מסויימת זהו "חגנו" שלנו בלבד, ולא חג לה' כמו פסח (ויקרא כג, ו) סוכות (שם, לג) ושבועות (דברים טו, י), כי אין מקריבים בו חגיגה לה' כמו ברגלים], אבל שמחה באכילה ושתיה יש בר"ה. אדרבא, סימן טוב הוא לכל השנה כולה, לשמוח בר"ה. אלא שצריך גם לחשוב על כך שהכל תלוי בתפילותינו

"נְאֻכְתָּם מֵהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה", ח"ו. אין בזה חכמות. התנאי הזה הוא תנאי לדורות עולם, בלי הגבלה של זמן. כמו שכל התורה כולה אינה מוגבלת בזמן, כך גם פרשת "והיה אם שִׁמְעֵ" אינה מוגבלת בזמן, והיא נכונה בכל דור ודור. ממילא, אם בשנה שמסתיימת כעת הקב"ה הגלה אותנו מְחֻלְקִים מארץ ישראל, צריך להבין שזה לא סתם. צריך להתעורר לעשות תשובה, אחרת גם הישיבה שלנו בשאר ארץ ישראל איננה בטוחה. במיוחד אנו כאן, בישיבת הכותל, צריכים לקחת את הדברים אל לבנו, שכן העיר העתיקה והרובע היהודי נמצאים בראש מְעֻנְיָהם של אלה שמעוניינים בנסיגה יהודית. ישיבת הכותל היא "העיר הקרובה אל החלל" במובן הזה. צריך להתחזק מאד, להתפלל שלא תהינה עוד נסיגות והתנתקות, אלא להפך, שא"י תחזור להיות שלנו. זה לא תלוי בבוש או בשרון, רק בנו, אם נקיים מצוות או לא נקיים מצוות, אם נעסוק בתורה או לא נעסוק בתורה. כפי שדברנו, הנהגת ה' תלויה במעשינו.

אחד המעשים הגדולים והקלים ביותר שאנו יכולים לעשות, הוא ללמוד תורה. הפסוק אומר: "נְאֻשֶׁם דְּכָרֵי כְפִיךָ וּבְצֵל יְדֵי כְפִיתֶךָ, לְנִטֵּעַ שְׂמִימִים וְלִיִּסְדֵי אֶרֶץ" (ישעיהו נא, טז). ולמדו מכאן חז"ל, שע"י שאדם לומד תורה ("נְאֻשֶׁם דְּכָרֵי כְפִיךָ"), הוא נוטע שמים ויוסד ארץ (סנה' צט, ב. ועי' "נפש החיים" שער ד' פ"ב). עולמות שלמים נבראים מכל דיבור של תורה שאדם מוציא מפיו! היכן הם העולמות הללו? איננו רואים אותם. אבל נאמנים עלינו דברי הנביא ודברי חז"ל, שהם אכן נבראים וקיימים. לימוד תורה היא מצוה שכל כך קל לקיים אותה. ה"חפץ חיים" עושה חשבון, שבדקה אחת של לימוד תורה מקיימים מאתיים מצוות עשה! במצוות אחרות נדרשת טרחה גדולה. לבנות סוכה, להשיג ארבעה מינים, לאפות מצה, הכל כרוך בטירחה מרובה ובהוצאת ממון לא קטנה, ובסופו של דבר, אחרי כל הטירחה וההוצאות, מדובר במצוה אחת בלבד. וכאן יש מצוה שלא צריך להשקיע בה ממון, ובקלי קלות - מאתיים מצוות בדקה! צריך לקפוץ על מציאה כזאת! הרי מה אנו מתפללים? למה אנו שואפים? לימות המשיח ולחיי העוה"ב! אנו מתפללים בכל יום "שנזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא". וכן בברכת המזון אנו מבקשים: "הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא". מה יהיה בימות המשיח? יהודים ישבו וילמדו תורה! "לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם... ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח, אלא כדי שיהיו פנויים בתורה ובחכמתה, ולא יהיה להם נוֹגֵשׁ וּמְבַטֵּל, כדי שיזכו לחיי העולם הבא" (רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ד). ואם כן, אם לומדים תורה בישיבה, יכולים להרגיש מעין ימות המשיח כבר עכשיו! נכון שעדיין איננו מבינים כל כך טוב, עוד אין לנו את מלך המשיח שיאמר שיעור, עוד לא קם משה רבינו לתחיית המתים לומר לנו שיעורים, אבל בכל זאת לפי דרגתנו אנו צריכים להרגיש בישיבה מעין עולם הבא. אנו גדלים בתורה מיום ליום, מבינים את הסוגיות יותר לעומק, זהו ממש מעין עולם הבא!

הנביא אומר: "הוֹי הַמְתְּאֲוִים אֶת יוֹם ה'! לְמָה זֶה לָכֶם יוֹם ה'?! הוֹי חֶשֶׁךְ וְלֹא אֹר!" (עמוס ה, יח). מסבירים חז"ל (סנה'

שבתיה כל אחד כפי צרכיו. עבודה קשה מאד שקשה לתארה. וכשפעם אחת מאחר נח להגיש לאריה את מזונו, הוא מקבל ממנו תזכורת חמורה ומכאיבה: האריה נושך אותו, נח נותר צולע (תנחומא בראשית ט). כמובן שמאז נהיה עוד יותר קשה לטפל בכל האורחים... אבל נח ובניו ממשיכים בעבודת החסד הגדולה שלהם, ובכך הם מעניקים לעולם זכות להמשיך ולהתקיים. "עולם חסד יבנה" (תהלים פט, ג). רואים מזה עד היכן מגיע כח מעשיו של אדם אחד.

אחר כך, לאחר שיצא מן התבה, מקריב נח קרבנות לה'. כמה קרבנות הקריב? לא הרבה. ששה זוגות מכל מין מבעלי החיים הכשרים לקרבן, שהם בס"ה חמישה מינים [שלשה מיני בהמה - בקר כבשים ועזים, ושני מיני עוף - תורים ובני יונה]. בזכות הקרבנות המעטים הללו, נשבע הקב"ה שלא להביא עוד מבול על הארץ. מימות נח עד היום אלפי פעמים נראתה קשת בשמים, וכל קשת פירושה שהיה ראוי להיות מבול, והוא נמנע בזכות קרבנותיו של נח (עי' כתובות עז, ב וברש"י ובמהרש"א שם). הרי שוב, שמעשיו של אדם אחד מנעו אלפי מבולים שהיו צריכים לבוא על העולם. אמנם מבול אחד הוא לא מנע, לכן נקרא המבול "מי נח" (ישעיה נד, ט), כי הוא כביכול זה שהביא לעולם את מי המבול בכך שלא התפלל למנעם (והר"ח"א טז, ב), אבל הרבה מבולים מאז ועד היום הוא כן מנע. רואים מזה, עד כמה גדול הוא משקלם של מעשי בני אדם, אפילו מעשים קלים, ועד היכן הם יכולים להשפיע.

בהמשך הברכה אנו מזכירים את שעבוד מצרים. עם שלם נמצא בשעבוד נורא, גשמי ורוחני, שקועים במ"ט שערי טומאה, ובזכות מי הם יוצאים? בזכות שלושת האבות הקדושים. "וישמע אלקים את נאקתם, ויזכור אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב" (שמות ב, כד). זכותם של שלושה אנשים בלבד הועילה לשישים רבוא איש לצאת ממצרים, ולעשותם לעם בחירה שיקבלו תורה, שיקבלו את ארץ ישראל, יקבלו עוה"ב ונצחיות, מה שכל באי עולם לא זכו לו. מי גרם לכך? שלושה אנשים בלבד!

גם הגאולה העתידה מובטחת לנו בזכות שלשה צדיקים אלה: "וזכרתי את בריתי יעקוב, ואף את בריתי יצחק, ואף את בריתי אברהם אֶזְכֹּר והארץ אֶזְכֹּר" (ויקרא כו, מב). לדורות עולם שלשה צדיקים אלו מצליחים להעמיד את כל עם ה', וכמובן יחד עם עם ה' כל העולם עומד על הרגלים. בלי ישראל אין קיום לעולם, העולם חוזר לתוהו ובוהו, ובזכות ישראל כל העולם עומד על הרגלים, כמו שה' אומר לאברהם: "וְהָיָה בְרַכָּה" (בראשית יב, ב), שאתה ברכה בשביל כל העולם, "ונברכו בך כל משפחת האדמה" (שם, ג), שכל העמים מתברכים בגלל אברהם. שוב רואים, כמה גדול הוא כוחו של האדם. הוא אשר דברנו: בעוד שבברכת מלכויות הָרָאנו את כוחו של הקב"ה, שהוא לבדו פועל בעולם, הרי שבברכת זכרונות אנו מראים לכאורה את ההיפך, את כחו של האדם ואת השפעתו על הנהגת העולם. זהו תכנה של ברכת זכרונות, להראות עד כמה הכל תלוי בנו.

הישיבה - מעין עולם הבא!

אנו אומרים פעמים ביום בקריאת שמע: "והיה אם שִׁמְעֵ תשמעו אל מצותי", אז תשבו בא"; ואם לא תשמעו -

ממנה הקב"ה לארץ, בדמות התורה המוכרת לנו מ"בראשית" עד "לעיני כל ישראל", אותן אפשר ללקט ולאכול, ולהשיג על ידן מעט מזער מחכמה של מעלה. זהו "עם נָבֵל" - "עמא דקבילו אוריתא", שקבלו נובלות מחכמה של מעלה (הובא בהקדמת נכד הגר"א לביאורו על השו"ע). על כל פנים, זוהי הדרך להדבק בקב"ה במחשבה, ע"י לימוד התורה.

עבודה: זוהי עבודת הקרבנות, שהיא הדרך הראשית להדבק בקב"ה ברגש. כשאדם מקריב קרבן, הוא צריך להרגיש שהיה רוצה בעצמו להיות הקרבן, כמו שיצחק אבינו הסכים ורצה להשחט ולהיות קרבן עולה לה'. אלא שהקב"ה לא הרשה לאברהם אבינו לשחוט את יצחק, ועל כן גם אנו איננו רשאים למסור את עצמנו להיות קרבן לה'. במקום זה נתן לנו הקב"ה אפשרות להקריב לו בהמות ועופות ומנחה, אבל בעצם ההרגשה צריכה להיות, שהייתי רוצה להיות בעצמי קרבן לה'.

היום שאין לנו קרבנות, התפילה היא הדרך להדבק בקב"ה ברגש. להרגיש מה גדולה הזכות לעמוד שלוש פעמים ביום ולדבר אל הקב"ה כדבר בן אל אביו, להודות לו על כל הדברים הטובים שעשה לנו, ולבקש ממנו שימשיך לעשות לנו טובות, לתת לנו חכמה ותשובה וסליחה וגאולה וכל הדברים שאנו צריכים.

גמילות חסדים: זוהי הדרך הראשית להדבק בקב"ה בכלי המעשה. הרי כל בריאת העולם היתה כדי להטיב לברואים. לפני בריאת העולם לא היה לקב"ה למי להטיב, ולכן ברא בראים כדי שיהיה לו למי להטיב. כמובן, אין לנו תפיסה במחשבת ה', וכל נסיונותינו להבין את מחשבתו ית' היא רק במסגרת המושגים שלנו הלקוחים מעולמנו המוגבל, אבל לפי מושגים אלו, אפשר להבין שהקב"ה היה מעוניין בבריאת העולם כדי להטיב לברואיו, כי מִטְבַּע הטוב להטיב, ובלי בראים אין לו למי להטיב. ממילא הדרך להידבק בה' במעשה, היא ע"י שנעסוק גם אנו בהטבה לזולתנו.

בשביל לעשות זאת, איננו צריכים אפילו לצאת מן הישיבה. אפשר לעשות זאת גם בתוך הישיבה. חז"ל אמרו: "טוב המלביץ שיננים לחברו יותר ממשקהו חלב" (כתובות ק"א, ב). לחייך אל אדם, יותר טוב לפעמים מאשר לתת לו כוס חלב. למה? הרי חלב שווה כסף, וחיוך אינו שווה כסף? אלא שמחלב אפשר לחיות רק יום-יומים, ואילו בחיוך אפשר להעניק לאדם חיי עולם! אתה מקבל אותו בסבר פנים יפות, הוא ירגיש טוב בישיבה, ילמד בישיבה, ישלח אחר כך גם את בניו לישיבה, הענקת לו ולדורותיו חיי עולם בחיוך שחניכת אליו! אני יודע זאת מעצמי. כשהגעתי כבחור לישיבה, קבלו אותי הבחורים בסבר פנים יפות. ממילא רציתי להישאר בישיבה, וב"ה אחרי זה זכיתי לחנך גם את כְּנִי ללמוד בישיבה, וגם בני מחנכים בניהם ללמוד בישיבה, והכל מכח החיוך שבו קבלו אותי בישיבה. אם היו מקבלים אותי בפנים חמוצות, מסתמא הייתי בורח מהישיבה וגם ילדי ונכדי לא היו לומדים בישיבה. הרי שבחיוך אפשר לפעמים להעניק לאדם חיי עולם! כמובן שאם מישהו רעב וצמא כדאי לתת לו גם כוס חלב ולא רק חיוך, חיוך לא יכול להיות תחליף לחלב, אבל אחרי הכל - החיוך הרבה יותר חשוב מן החלב. אפשר להטיב בו הרבה יותר מאשר עם חלב. וכאמור, זהו חסד גדול

צח, ב - צט, א): "משל לתרנגול ועטלף שהיו מְצַפִּין לאור (לְבַקֵּר). אמר תרנגול לעטלף: אני מצפה לאורה, שאורה היא שלי". ביום אני יכול להתרוצץ, לרקד, להדס, לשבור קצת כלים (ע"י משנה ב"ק יז, א), בקיצור - "לעשות חיים". אבל אתה?! הרי אין לך עינים כלל! גם כשיגיע היום לא תרגיש בו! הממלכה שלך היא החושך! וא"כ מה יש לך לצפות לבוקר? כך גם בענין הצפייה לימות המשיח. מי שהממלכה שלו היא האור, שכבר עתה בעולם הזה עיקר חייו הם לימוד תורה וקיום מצוות, יש טעם שיצפה לימות המשיח. ימות המשיח יהיו ימים נפלאים בשבילי, כי אז "מלאה הארץ יְעָה את ה', פְּמִים לַיָּם מְכֹסִים" (ישעיהו יא, ט). הוא יוכל אז ללמוד יותר תורה, להבין אותה יותר לעומק, הוא ירגיש נפלא בימות המשיח! אבל מי שהממלכה שלו היא החושך, אין טעם שיצפה לימות המשיח. הוא יהיה אז מסכן מאד. יפתח כהרגלו את הדריו לשמוע את תוצאות משחק הכדורגל - ישמע שם ויכוח בין המשיח לאליהו הנביא על פשט בסוגייה בבבא קמא. איזו אכזבה נוראה! ילך ליד אליהו, מה הוא יראה שם? יראה שיעור שמוסרים משה ואהרן, או מישהו אחר. מה יהיה לו מזה? מוטב לעטלף הזה שלא יגיע הבוקר לעולם. בשבילו טוב החושך יותר מן האור. אבל מי שרוצה תורה, מי שרוצה יראת שמים, בשבילו ימות המשיח הם הזמן. ה' יסלק אז את כל המפריעים, לא יהיה רעב, לא תהינה מלחמות, נוכל לשבת בשקט ולעסוק בתורה ובמצוות.

להדבק בקב"ה במחשבה ברגש ובמעשה

כאלו מעשים נוספים כדאי שנתרכז, כדי שנשפיע לטובה על הנהגת הבריאה? המשנה אומרת: על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים (אבות פ"א מ"ב). מה מיוחד בדברים אלו? במה הם שונים משאר תרי"ג מצוות? כמדומני שהתשובה היא, שהאדם נברא להידבק בקב"ה עד כמה שבשר ודם יכול להדבק בו, ואלה הן שלושת הדרכים הראשיות להדבק בו. ננסה להתבונן בהן מעט:

תורה: התורה היא מחשבת ה', ולימוד התורה הוא הדרך הראשית להידבק בה' במחשבה. אמנם בשר ודם אינו יכול להשיג את מחשבת ה', "כי גבהו שמים מארץ, כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם" (ישעיה נה, ט), אבל בכל זאת הקב"ה הוריד לנו ברחמיו משהו ממחשבתו והלכיש אותה בתורה, כדי שתהיה לנו איזושהי תפיסה במחשבתו ית'. יש בענין זה דבר מעניין בתרגום אונקלוס. משה רבינו מכנה את ישראל "עם נָבֵל" (דברים לב, ו). ומתרגם זאת אונקלוס: "עמא דקבילו אוריתא" (עם שקבלו את התורה). כיצד אפשר לפרש "עם נָבֵל" - שקבלו את התורה? וכי זהו התואר המתאים למקבלי התורה?! הלא "עם צדיק" היה צריך לכנות אותם על זה, ולא "עם נָבֵל"! מבאר הגר"א ז"ל, שדברי אונקלוס הללו מיוסדים על דברי חז"ל שאמרו: "נובלות חכמה של מעלה - תורה" (ב"ר מד, יז). מה פירוש "נובלות חכמה של מעלה"? משל לאילן גבוה, שלרוב גובהו אי אפשר ללקט את פירותיו. אלו פירות אפשר בכל זאת ללקט? את הפירות הנושרים שנופלים למטה, אותם ניתן ללקט ולאכול. כך גם החכמה האלקית. היא גבוהה, בלתי ניתנת להשגת בשר ודם. מה בכל זאת ניתן להשיג בה? את ה"נובלות" שהוריד

שאפשר לעשות אותו גם בין כתלי הישיבה, ללא צורך לצאת מן הישיבה.

לברך זה את זה לקראת השנה החדשה, גם זהו חסד. חסד שמשתלם מאד גם למברך עצמו. הקב"ה הרי הבטיח לאברהם אבינו: "וְאֶבְרָכָה מְבָרְכֶיךָ" (בראשית יב, ג), שמי שמברך יהודים, הקב"ה יברך אותו. נוסעים לפעמים מרחקים גדולים לקבל ברכה מצדיק או מתלמיד חכם, והנה אפשר בקלות לקבל ברכה מהקב"ה עצמו, ע"י שנברך יהודים! ממי כדאי לקבל ברכה לקראת ראש השנה, אם לא מהקב"ה בעצמו? והנה, כשאנו מברכים זה את זה, אנו זוכים להתברך מהקב"ה בעצמו!

יהי רצון שה' יכתוב ויחתום את כולנו לטובה ולברכה, ושתהיה שנה טובה לכל בית ישראל. שנזכה לחידוש עבודת בית המקדש, שהעבודה תהיה כפי שצריך שתהיה, וכל העולם יבוא על תיקונו במהרה בימינו, אמן.